

Christien Brinkgreve, Eric Koenen & Sanne Bloemink (Red.). (2020). *Taalkracht: Andere woorden, andere werelden*. ISVW. Isbn 978 94 925 3872 7, € 17,50, 176 blz.

Woorden werken

Taalkracht: een sociologische visie op taal en identiteit

‘La langue française, victime collatérale du coronavirus’ kopte *Le Journal de Montréal* op 28 april jongstleden. Het lukte de Canadese regering niet om alle coronamaatregelen in het land ook in het Frans aan te kondigen. Premier Justin Trudeau moest zich schrap zetten en de overheidsbeslissing verdedigen om desinfectiemiddelen op de markt te brengen met alleen een Engelse productbeschrijving op het label. Een beslissing die volgens hem ‘op andere momenten absoluut onacceptabel zou zijn’. Want slechts Engels op het etiket is in het tweetalige Canada een grove inbreuk op de wetgeving over de nationale talen. Interessant om met leerlingen te bespreken in de klas.

Op de site van de krant staat tevens een filmpje waarin Trudeau de Canadese burgers toespreekt. Hij doet dat natuurlijk in het Engels, maar zijn woorden worden keurig nagesynchroniseerd, met het prachtige accent van de *Québécois* – *Quebeckers* in het Engels. Ook de gebarentolk vertaalt mee, in Canada een vertrouwd beeld; in Nederland pas sinds de coronacrisis een goede bekende bij overheidscommunicatie. Kortom, *food for thought* over de status van (gebaren)taal

en het Frans in de door het dominante Engels omringde Frans-Canadese enclave, en het belang dat de *Québécois* daaraan hechten.

ADHD

Ook in *Taalkracht* staat de relatie tussen taal en identiteit centraal. De auteurs van het boek noemen zich Babel, een gezelschap dat een paar jaar geleden in het leven is geroepen door sociologe Christien Brinkgreve. De groep deelt ‘een grondig ervaren kritische houding tegenover het regime van maat en getal dat zoveel belangrijks aan het oog onttrekt, waaronder taal en reflectie’. In dit (tweede) Babelboek vindt die reflectie plaats op de taal zelf. Immers, ons dagelijks taalgebruik heeft effect op de werkelijkheid. Woorden zijn nooit neutraal, en nieuwe termen of benamingen wijzen dikwijls op een nieuwe visie. De huidige heersende visie, oftewel het dominante vertoog, is volgens Babel dat van het neoliberalisme, de ‘verwachting dat iemand als individu zich altijd en overal competitief opstelt’. Een woord als *impact* bijvoorbeeld, afgeleid van het Latijnse *impingere*, dat ‘inslaan, stoten tegen’ betekent, is in dienst ko-

men te staan van een op winst en meetbaarheid gerichte economie, en daarmee overgegaan van een kwalitatieve naar een kwantitatieve term. Als een subsidieverlener tegenwoordig vraagt wat de verwachte impact is van een film waaraan steun wordt overwogen, is hij vooral benieuwd naar het aantal verwachte toeschouwers. Eerder stond vooral de betekenis van de film in de belangstelling van subsidiënten.

Veel bijdragen in het boek hebben betrekking op het veranderende jargon in de zorg. De auteurs hekelen de ‘nieuwe data-gedreven kwaliteitsideologie’ en tonen aan dat kwaliteit en *data-driven* niet samengaan. Immers: de ervaring van kwaliteit in de zorg is pluriform en relationeel. Het is, met andere woorden, een persoonlijke ervaring. Wat de een prettig vindt, kan voor een ander juist heel onaangenaam zijn. Voor zowel zorgverlener als cliënt – eerder: patiënt – is het van belang om te zoeken naar wat het beste werkt. Daarvoor is het beter om een ‘zoektaal’ te hanteren, in plaats van de gebruikelijke ‘weettaal’, die vaak stigmatiserend werkt en waarmee vaak te weinig kritisch labels als ADHD worden

Prix du Jeune Lecteur

Voor de dertiende editie van de Prix du Jeune Lecteur is gekozen voor de eerste roman van Adeline Dieudonné: *La Vraie Vie*. Het verhaal gaat over een gezin in een tamelijk nieuwe wijk in een niet nader bepaald stadje. Op de achtergrond voel je een gebied dat lijkt op de Ardennen. Het gezin bestaat uit een sadistische vader, een volgzaam moeder, een dochter (de vertelster) en een zoon. Het lijkt een normaal gezin in een normaal huis, maar niets is minder waar. Vader terroriseert het gezin, moeder komt niet in verweer, dochter moet zich door vele vernederingen heen worstelen en zoon dreigt de trekjes van vader over te nemen. Hoe loopt dit af? Dieudonné heeft voor dit boek in 2018 onder andere de Prix Renaudot des lycéens en in 2019 de Grand Prix des lectrices Elle in de wacht gesleept.

De inschrijving voor deze nieuwe ronde Prix du Jeune Lecteur loopt tot en met 26 september. Na inschrijving ontvangt u een woordenlijst en de bijbehorende fiches de lecture. Begin februari 2021 volgen de twee onderwerpen voor de opstellen, voor categorie A en B. Leerlingen uit havo 4 en 5 en vwo 4 werken in categorie A en leerlingen uit vwo 5 en 6 en studenten uit het eerste jaar Frans kunnen zich buigen over categorie B.

Voor meer informatie en inschrijving, zie <www.franszelfsprekend.nl>. ■

opgeplakt. De DSM*-classificatie (en nee, nadrukkelijk níét de diagnose) ADHD kan ouders en kinderen in het geval van problemen thuis of op school helpen, maar het is wel belangrijk om je te realiseren dat zo'n etiket invloed heeft op de identiteitsontwikkeling van een kind.

Bewust taalgebruik

Ook binnen de museumwereld speelt zich sinds enkele jaren een taalstrijd af. Woorden die eerder niet beledigend waren, kunnen dat nu wel zijn, en de terminologie van objectteksten kan verouderd zijn. Zo heeft *wereldwijd* tegenwoordig heel positieve connotaties, maar in de middeleeuwen was *wereldwijd* synoniem voor *hoer*. *Wijf* vinden we tegenwoordig niet meer gepast als aanduiding voor de nu neutralere term *vrouw*. Die was vroeger echter verre van neutraal, en gold lange tijd als een adellijke titel. In 2015 startte het Rijksmuseum een terminologieproject op met als doel geschikte alternatieven te vinden voor archaische termen, in samenspraak met de groepen die aanstoot nemen aan ouderwetse benamingen van hun gemeenschappen. De bekendmaking van het project riep heftige reacties op. Het Rijksmuseum werd beticht van 'geschiedvervalsing' en 'witwassen'. Interessant is de door het Tropenmuseum uitgegeven en online te consulteren gids *Words matter* (2018). Die publicatie wil uitleggen waarom een woord dat voor de een geen lading heeft, bij een ander juist heel gevoelig ligt.

Veel van wat er de afgelopen jaren in de zorg speelt, geldt natuurlijk ook voor het onderwijs, en daarom is het jammer dat er in dit werk weinig aandacht is voor dat domein. Ook in het onderwijs kent het neoliberale vertoog dominante trekken, en ook in dat vertoog komen de taal en in het voortgezet onderwijs ook de talen er eveneens bekaaid van af. Dit ondanks de recent grotere aandacht voor taalbewustzijn. Die term is door Ronald Carter (2003) gedefinieerd als 'de ontwikkeling van een verbeterd bewustzijn van

en gevoeligheid voor de vormen en functies van taal'. Mooi om dat te ontwikkelen bij leerlingen. Maar let op: het is niet de definitie die telt. Net als bij het Canadese akkefietje of de voorbeelden uit *Taalkracht* gaat het om de betekenis die aan het woordgebruik wordt toegekend bij de introductie van een nieuwe term en bij betekenisveranderingen van bestaande woorden. Woorden krijgen pas betekenis in het gebruik ervan. Taal is iets wat we doen. In hun taalgebruik brengen mensen hun onderlinge verhoudingen tot uitdrukking, en relaties en taal veranderen in wisselwerking met elkaar.

Kritisch kijken naar taalgebruik is dus vereist, ook (of juist) bij jargon in het eigen vakgebied. Wat, bijvoorbeeld, betekent nou écht het schooladvies dat leerlingen in groep acht krijgen? Geen advies natuurlijk, maar gewoon een keiharde beoordeling, eentje met een lange en taaie geschiedenis. In het verleden geschiedde dat via de selectie van wie wel en niet Frans mocht leren in de laatste jaren van de lagere school, want alleen kennis van Frans bood toegang tot de hbs. Taalbewustzijn gaat samen met een historische gevoeligheid.

Voor de lezersreacties op het artikel uit *Le Journal de Montréal* en Trudeaus beslissing zijn interessant, omdat ze Nederlandse leerlingen vreemd zullen voorkomen. Juist dat ongemak leert hun beter observeren, ook de eigen gebruiken. Talenonderwijs is daarbij essentieel. Want woorden zijn daden. MV ■

* De *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM) is een classificatiesysteem waarin internationale afspraken zijn gemaakt over welke criteria van toepassing zijn op een bepaalde psychische stoornis op basis van (nieuwe) wetenschappelijke inzichten.

LITERATUUR

Carter, R. (2003). Language awareness. *ELT Journal*, 57(1), 64.

Nationaal Museum van Wereldculturen. (2018).

Words matter: Een incomplete gids voor woordkeuze binnen de culturele sector. Tropenmuseum. <https://www.tropenmuseum.nl/nl/over-het-tropenmuseum/words-matter-publicatie>